

Grelsby 895 e.Kr.

Yngre järnåldern på Åland

Korta fakta

Under yngre järnåldern, 600-1000 e.Kr., fanns en omfattande bebyggelse på fasta Åland.

Bebyggelsen koncentrerades till goda jordbruks- och betesmarker. Gårdarna låg ensamma, men ändå ganska nära varandra.

Boskapskötsel på våtängarna och fastmarksängarna var viktigt liksom fisket. Odlingen av bl.a. korn, råg, lin och grönsaker var också betydelsefull.

Vid den här tiden slog järnet igenom på allvar. Ämnesjärnen, råmaterialet, hämtades från Mälardalen.

Åland låg centralt på vägen mellan öst och väst och man hade rikligt med kontakter. Folk gjorde färder till kusterna både i väster och öster. Flera ålänningar följde med till de ryska floderna långt borta mot Särkland och Samarkand. Åland fick besök av både handelsmän och rövarband. Kontakterna syns tydligt i fyndmaterialet, i djurornamentik från väster och söder, i de många arabiska silverskatterna som tillhör 800- och 900-talen. En viktig handelsplats på Åland vid denna tid var Saltvik.

Yngre järnåldern var en orolig tid. Det märks bl.a. på att det finns fornborgar och vapengravar. Samhället hade vissa ideal som hyllade styrka och krigiska bragder.

Det rådde stora sociala skillnader, alltifrån storman till träl. Det fanns också tydliga skillnader mellan män och kvinnor.

Yngre järnåldern var en brytningstid på flera sätt. På 900-talet hade säkerligen flera av storgårdarna blivit kristna, medan andra höll kvar vid den gamla tron.

Åland har rikligt med lämningar och fynd från yngre järnåldern. Gravfält, husgrunder, fornborgar och en lång rad fynd visar på liv och samhälle och de omfattande kontakterna.

Scenario, Höstfest (rådslag) år 895 e.Kr.

Människorna från Godbytrakten har bjudits in till stormannen Gudmunds gård. Man ska fira att skörden är bärgad. Stormannens hall har precis blivit färdig. Den behöver prydas med moderna bilder.

Stormannen har fått nya ämnesjärn västerifrån. Knivar behöver smidas, liksom årderbillar, vapen och kroker. Stormannens hustru tänker också på att det behövs varma kläder till vintern.

Gårdarna har många kontakter både österut och västerut, mest fredliga kontakter och handel. För åtta år sen for Holmsten och hans mannar österut, men ingen har hört något ifrån dem.

Nu råder en viss oro i bygden. Det sägs att skepp har siktats österifrån. Vilka är det? Vad vill de? Ska de härja och bränna? Borgen behöver bemannas och vapnen göras klara.

Men denna dag är det fest. Det ska lagas rikligt med god mat. Det ska bli tävlingar, musik och spel och det ska offras till gudarna.

Adress:

Box 104
391 21 Kalmar

Besöksadress:

Skeppsbrogatan 51

Telefon:

0480-45 13 45

Mobil:

070-672 94 06

Fax:

0480-45 13 65

E-post:

ebbe.westergren@kalmarlansmuseum.se

Bankgiro:

435-7282

Postgiro:

791100-1

Grelsby 895 e.Kr.

Roller och studier

Eleverna delas in i fem grupper, varje grupp representerandes syskon på en gård. Eleverna behåller sin ålder och sitt kön. Var och en skaffar sig ett järnåldersnamn. Eleverna är, om möjligt, från verkliga järnåldersgårdar i skolans närhet. Dessa gårdar studeras av eleverna under hösten och de gör besök på platsen för gårdarna, invid gravfält eller husgrunder. Eleverna tar fram en bild av livet på deras gård utifrån olika teman som bebyggelse, människor, näringar, sociala och religiösa förhållanden, kontakter m.m. Eleverna representerar och presenterar sin gård under upplevelsedagen. Under måltiden tar de upp en särskild frågeställning eller gör en presentation.

Innan dagen görs också vissa praktiska verksamheter i skolan, ex. tillverkning av skinnpung/tygpåse, tillverkning av färg, av band m.m.

Verksamheter

Smide, eldgörning	KLM
Matlagning	Skolan
Textil-karda, tova, väva m.m	Skolan/ textilkonstnär
Bild/ runor	Skolan
Lekar/ spel/ vapen	KLM
Pålsböle skola nämnde som ett annat alternativ: keramik	

Maten kan bestå av fisk, antingen fisksoppa/ fiskgryta eller kokt/ stekt strömming
Möjliga rätter är också kött-/grönsaksgryta, kams, flatbröd, skörost, bär/ frukt.
Ett alternativ kan vara fisksoppa, kams, bröd och bär/ frukt

Olika pedagogiska alternativ

Skolorna funderar över pedagogisk utformning på upplevelsedagen. En möjlighet är att eleverna tilldelas två verksamheter i förväg och väljer en tredje verksamhet på plats.
Ett alternativ kan vara att eleverna (kanske efter att först ha varit i en eller två tilldelade grupper) frågar stormannen var de behövs och arbetar med den verksamhet som de då tilldelas.

24/9 Emkarby skola, 50 elever, åk 1-6
25/9 Pålsböle skola, 60 elever, åk 1-6
26/9 Godby skola, 45 elever, åk 1-6
27/9 Godby skola, 45 elever, åk 1-6

2002-04-18
Ebbe Westergren
Kalmar Läns Museum

Grelsby 895 e.Kr.

Rollkort, Holmsten återvändaren

Se scenario, höstfest år 895 e.Kr.

För elva år sen for tio man iväg från Godby och centrala Åland österut. De följde med män från Mälardalen. Tillsammans for de österut över havet, in i den djupa viken mellan finnarnas och esternas rike och bort till den stora sjön Ladoga. De följde floden Volga bort till volgabulgarernas rike och dess huvudstad Bulgar. De fortsatte längs med Volga söderut till Gurganhavet (Kaspiska havet), ett stort hav. De for över havet ända bort till Särkland, till samanidernas rike och deras huvudstad Samarkand.

Hur och När?

Holmsten kommer mycket försiktigt. Han vandrar fram och tillbaka och syns bara till en del. (Han har ju varit borta i elva år och tycker att en hel del förändrats). På gården tror man att fienden kommer och att ett anfall är på gång. Bågskyttar och spjutkastare gör sig beredda. Alla intar stridsberedskap. Efter 7-9 minuter går han fram och ger sig till känna. Han bjuds in till huset och gästbudet. När alla satt sig kan Holmsten ta till orda, berätta och dela ut gåvor.

Berättelsen

Holmsten berättar om färden. Han har varit med om saker som ni aldrig kommer att tro. Han har seglat många dagar, veckor och månader. Han har varit ända nere i samanidernas huvudstad Samarkand. Det tog fler år att ta sig dit. Holmsten berättar kort om färden över havet, längs med Volga, volgabulgarernas rike, Gurganhavet och Särkland. Holmsten berättar om Samarkand. Det är en gyllene stad full med människor som talar olika språk. Det finns stora stenhus och stora stensatta torg. De har en storfurste i vars tjänst Holmsten var. Holmsten var med i furstens livvakt. Som belöning fick han silvermynt, dirhemer (visar upp). I särskilt fina och höga hus, som de kallar moskéer, ber de till någon som heter Muhammed. I stan är det mycket handel. De kommer karavaner med kameler (beskriv en kamel) från Kina med fina varor. Holmsten visar upp ett sidentyg från Kina. Detta är gjort av maskar! Fursten och hans släkt går klädda i sådana tyger. Holmsten ger sidentyget till mor på gården. Holmsten har också inhandlat fina vackra pärlor i Samarkand (ger till en kvinna).

Det har börjat bli oroligt i Särkland. Olika folkslag: samanider, turkar, kazarer och volgabulgarer har börjat bekämpa varandra. Holmsten kände att det var dags att bege sig hemåt. Resan hem var mycket farofylld och besvärlig. Han är den ende från trakten som överlevt av alla dem som för elva år sen for iväg från Godby. På vägen hem stannade han i rusernas rike i Holmgård. Där finns en hel del personer som talar samma språk som vi alla. Där finns också flera kyrkor där man tror på den ende Guden.

Holmsten berättar under måltiden. Efteråt diskuterar vi om resan var värd sitt pris? Holmsten är glad för att han kommit hem. Men han känner saknad efter de andra som försvunnit eller dödats. Han tvekar om han ska rekommendera andra att åka. Kanske....

Ebbe Westergren/ Kalmar Läns Museum

Adress:

Box 104
391 21 Kalmar

Besöksadress:

Skeppsbrogatan 51

Telefon:

0480-45 13 45

Mobil:

070-672 94 06

Fax:

0480-45 13 65

E-post:

ebbe.westergren@kalmarlansmuseum.se

Bankgiro:

435-7282

Postgiro:

791100-1